

HÍRLEVÉL

A szocialitás kognitív
alapjai című MTA Lendület
projekt kutatási eredményei

ELTE Babalabor
2022. július

elte | ppk

ELTE
Babalabor

Társas kíváncsiság – hogyan válnak a legkisebbek is kulturális közösség tagjaivá?

A kutatási program azt a feladatot tűzte ki, hogy feltárja, **milyen alapvető megismerési képességek teszik lehetővé, hogy a legkisebbek is rövid idő alatt, teljes értékű tagjaivá váljanak az emberi közösségeknek, melyek gazdag tudással és kulturális szabályokkal élnek.** Noha arról, hogy milyen kihívásokkal néz szembe egy újonc, egy kisgyermek a társas világban, már egyre többet tudunk, de annak konkrét igazolása, hogy milyen alapvető megismerési mechanizmusok révén valósul meg az emberek igen gazdag társas világa, még nyitott kérdés maradt. A elmúlt 5 évben a **társas kíváncsiság alapjait** vizsgáltuk, s jelen kiadványunkban szeretnénk bemutatni, milyen eredményeket értünk el.

Már voltak korábban gyűjtött adataink, feltételezéseink és kísérletekkel igazolt eredményeink is arról, hogy nem csak a nyelvtanulásban, hanem például a tárgyakról való információk vagy önkényes normák elsajátításában is különleges szerepet kapnak a társak. Mindez nem történhetne meg ilyen gyorsan, ha a gyerekeknek nem lennének modelljeik, mentális algoritmusaik, amivel szűrik az információt. Ebben a folyamatban van egy érzékenység a másik tanító szándékára: arra, hogy a másik tud valamit, amit ő még nem.

Már a 2-3 hónapos gyerekek jobban figyelnek arra az információra, amit a másik kimondottan nekik céloz, 6-8 hónaposan értik az oksági és a célokra vonatkozó viszonyokat, például, hogy melyik a cél elérésére a leghatékonyabb útvonal, és az a legmegdöbbentőbb, hogy ezeket már együtt is tudják használni. A 14 hónapos gyerekek pedig már képesek integrálni egymással a tanítást és a saját, egyéni következtetéseiket. Ám, hogy ebből hogy lesz az a komplex tudás, amit kultúrának hívunk, még nem értjük pontosan. Erre a nem kis feladatra vállalkozott a Lendület projekt.

A munkánk során számos kutatási alkérdést fogalmaztunk meg a fenti, átfogó kérdés megválaszolására. Az egyik **kutatási pillér** az volt, amit mindannyian tapasztalunk, hogy **az emberek azonnal csoportokba sorolják magukat**. Tehát nem úgy gondolkodnak egymásról, hogy x és y, hanem hogy x mint magyar, y mint nő, vagyis különböző társadalmi csoportok tagjaként, ami elválaszthatatlan az identitásunktól. Azt pedig a szociálpszichológiai kutatásokból tudjuk, hogy ebből a csoportba sorolásból mélyebb következtetéseket is levonunk, és hajlamosak vagyunk például egy ruha színe alapján esszenciális tulajdonságokra következtetni. Mindez kognitív pszichológiai oldalról pedig nemcsak egy itt és most csoportosítás, hanem súlyos következményei vannak arra nézve, hogyan gondolkodunk magunkról és másokról. A klasszikus szociálpszichológia szerint megtörténik a saját csoport felértékelése és a másik csoport leértékelése: dehumanizáljuk és degradáljuk a másik csoportot. Mi e folyamat kognitív pszichológiai gyökerét szeretnénk feltárni. Ehhez pedig gyerekek vizsgálatára van szükségünk. Azt tűztük ki célul, hogy bizonyítjuk, a másik csoport leértékelése nem eredendően sajátja a csoportosításnak, hanem az egy másfajta kognitív pszichológiai előny mellékterméke. **Az, hogy csoportban élünk, az egyedi tanulási formák és az ismeretek gazdagodása szempontjából különös előnyt jelent.**

Egy csecsemő nemcsak individuumként sajátítja el a tudást, hanem az első pillanattól kezdve egy csoport tagjaként is. Megtanulja, hogy aki hozzá közelebb áll, nagyobb valószínűséggel rendelkezik számára relevánsabb tudással. Ennek van egy pozitív oldala, de nincs negatív oldala. Viselkedéses vizsgálatokkal ezt igazoltuk. Egy kiemelés érdemlő példa a munkáinkból: a tányér az alakjából adódóan az evés mellett alkalmas lehetne frizbinek is. A gyerekek a fizikai tulajdonságok alapján megtanulják, hogy mire való a tányér, azt pedig a kulturális környezet alakítja ki, hogy több lehetséges fizikai felhasználási mód közül a csoport milyen mindennapi funkciót köt hozzá.

A másik nagy missziója a kutatási programunknak, hogy **feltárja, miért tudunk dinamikusán váltani a csoportok, és tudáscsomagok között**. A szociálpszichológia azt próbálja sulykolni, hogy ha beskatulyázunk valamint, akkor stigmát kap, és nehezen átjárható a csoportthatárok. De valójában a hétköznapi életben dinamikusán váltunk ezek között: a munkahelyemen kutató vagyok, otthon pedig anya. Azt is tudjuk, hogy 6 éves kor alatt semmilyen negatív hozzáállás nem jelenik meg a másik csoporttal szemben, a kisgyermek például nem érzékeny a rasszra. Látják, hogy két ember különbözik, de nem tulajdonítanak neki jelentőséget, míg azt, hogy valakinek akcentusa van, már egy 10 hónapos gyerek is észreveszi. Vagyis az első olyan „kulcsok”, amelyek alapján spontán csoportosítanak a gyerekek, mind a tudásháttérrel kapcsolatosak.

A tudásháttérre való érzékenység abban segíti őket, hogy kiválasszák, kitől és mit érdemes megtanulni. Ezek a kulcsok egyben azt is megmutatják a gyerekeknek, milyen információkat érdemes egybe kapcsolni, és miket távol tartani. Igazán hétköznapi példa, hogy a vidéki nagymamánál mások a szabályok, mint otthon, s sokszor kicsit másképp is kell vele beszélni.

Az elmúlt 5 évben sikerült kísérleti adatokkal alátámasztani, hogy már a legkisebbek is nyitottak a kulturális jegyekre és az egyedi sajátosságokra, és ezeket sikeresen alkalmazzák a saját tudásuk bővítésére, még mielőtt a csoport identitásáról egyáltalán fogalmat alkotnának.

Ezúton is szeretnénk köszönetet mondani minden szülőnek és kisgyermeknek, akik részvételükkel hozzájárultak a kutatási programunk sikeréhez. E kiadvánnyal szeretnénk Önökkel megosztani minden eredményt, amit a pályázat keretében értünk el.

Fogadják szeretettel a kutatások, vizsgálatok összefoglalóit!

dr. Király Ildikó

elte | ppk

ELTE
Babalabor

Ha egy csoporthoz tartozunk, ugyanazt tudjuk?

Az összefoglalót készítette: Pető Réka

Résztvevők: 2 évesek

Jelen vizsgálatban két éves gyermekek három rövid videójelenetet néztek végig, miközben szemmozgást követő rendszerrel rögzítettük tekintetük mozgását. Az egyikben egy, a gyermekek anyanyelvén megszólaló személy egy addig ismeretlen tárgyat alma felszeletelésére használt. A másik videóban egy idegen nyelven beszélő új szereplő egy másik (a gyermekek számára szintén ismeretlen) eszközzel ugyanúgy sikeresen felszeletelt egy almát. A két videó alapján a gyerekek megtanulták, hogy mindkét eszköz almaszeletelésre való, ugyanakkor a nyelvjárás (és így feltételezhetően a kulturális tudás különbségei) függvényében a szereplők nem ugyanazt a tárgyat használták.

A tanulási szakasz után jött a “teszt” rész, melyben a gyerekek nézési mintázatát vizsgáltuk. A teszt videóban egy újabb szereplő tűnt fel, aki az előző nyelvek egyikén beszélt, és az előbb látott eszközök egyikét fogta meg, jól láthatóan almaszeletelés céljából. Azt feltételeztük, hogy a gyerekek majd elvárják, hogy az egy nyelven beszélő személyek osztozzanak egymással (a nyelven kívül) más közös kulturális ismeretben is, azaz ugyanazt az eszközt használják ugyanarra a célra, még akkor is, ha jelen van egy másik, hasonlóan hatékony tárgy is.

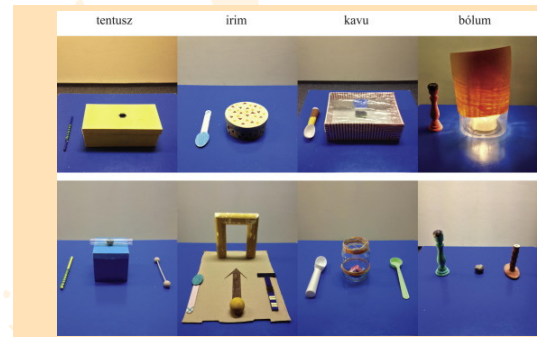
Eredményeink alapján úgy tűnik, hogy a gyerekek az anyanyelven beszélőktől valóban elvárják, hogy ugyanazt a tárgyat használják ugyanarra a célra, ugyanakkor idegen nyelven beszélő személyek felé nincsenek hasonló elvárásaik.

Ezen kutatásunk és korábbi vizsgálataink tükrében úgy tűnik, hogy a társak egymástól való megkülönböztetése kisgyermekkorban egy adaptív tanulási mechanizmus része, mely révén a gyerekek felismerik, hogy ki, mit tudhat, kitől mit érdemes tanulni. A társas kategorizáció negatív vetületei (másik leértékelése, kirekesztése...stb.) csak a későbbi évek során, tanulás és környezeti hatások révén alakulnak ki.

Eszköztanulás a kulturális térben – a kölcsönös kizárás elve

Az összefoglalót készítette: Elekes Fruzsina

Résztvevők: 4 évesek

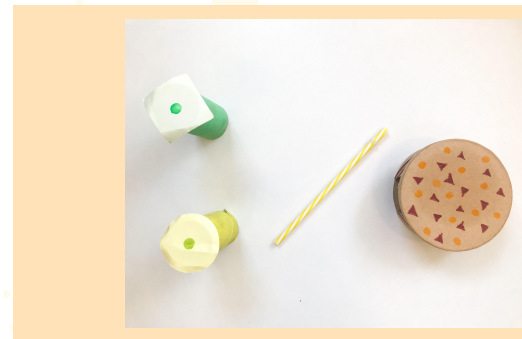
Az eszközökkel kapcsolatos kulturális tudás elsajátítása nem csak abból áll, hogy megtanuljuk, hogy egy bizonyos eszközt mire használjunk. A közös szokásrendszer azt is előírja, hogy az adott eszközt a kulturálisan meghatározott funkción túl, más célokra nem alkalmazhatjuk (bármennyire logikusnak tűnik is például fészüklödni egy villával). Ennek megfelelően, az eszközfunkciók elsajátítását gyermekkorban az úgynevezett kölcsönös kizárás elve segíti: a gyerekek elvárják, hogy egy eszközhöz csak egy cél kapcsolódjon. Következésképpen, ha másik célt kell elérni, arra egy másik eszköz lesz való.

Vizsgálatunkban arra kerestük a választ, hogy szelektálnak-e 4 éves gyerekek kulturális háttér mentén, amikor funkciókat tanulnak meg másoktól. A résztvevő gyerekek egy részéhez egy fiatal kutatási asszisztens magyarul, másik részéhez románul szólt néhány mondatot. Ezt követően a modell bemutatta, amint egy újszerű eszközzel elér valamilyen látványos célt (pl. felkapcsol egy égőt). A teszt helyzetben a gyerekeknek lehetőségük volt játszani egy új tárggyal, például megpróbálhattak egy apró játékot kipiszkálni egy vékony csőből, amihez azonban valamilyen eszköz használatára volt szükség. Két eszköz állt rendelkezésükre: az, amelyiket korábban a modell az égő felkapcsolására használt, illetve egy korábban nem látott eszköz. Melyiket választják vajon a gyerekek céljuk elérésére?

Eredményeink szerint 4 évesek anyanyelvi modell esetében az új cél elérésére a korábban nem használt eszközt választják, míg a román modell viselkedésének megfigyelése után véletlenszerűen választanak a teszthelyzetben. Ez arra utal, hogy 4 éves gyerekek a bemutatott funkciót kölcsönösen kizáró módon társítják az eszközhöz, ha a modell anyanyelvi. Azonban a nyelvhasználat alapján más kulturális csoporthoz tartozó személy viselkedéséből nem következtetnek az eszköz funkciójára és így az nem is lesz a kölcsönös kizárás alapja.

Hogyan is volt a múltkor? – kulturális információk hatása az óvodás gyermekek hosszú távú emlékezetére

Az összefoglalót készítette: Andrási Kriszti
Résztevők: 4 évesek

Jelen vizsgálatunkban a kulturális tanulás feltárásának azon aspektusát emeltük a fókuszba, hogy az információt átadó személy kulturális csoport-hovatartozása (ebben az esetben az általa beszélt nyelv) hogyan befolyásolja a gyermekek hosszú távú emlékezetét. Az óvodások egy két alkalomból álló játékban vesznek részt. Az első alkalommal egy, magyar vagy olasz/francia nyelvet beszélő személy mutat be a résztvevőknek rövid, több lépésből álló cselekvéssort (például egy henger alá rejtett fogkefe védő segítségével csörgeti meg a másik dobozban található csengőket). A gyermekek egy héttel később visszajönnek a laborba, s kipróbálhatják ugyanazokat a tárgyakat, amelyeket a felnőtt használt. Célunk annak feltárása, hogy ennyi idő elteltével a gyermekek mennyire emlékeznek minden egyes lépésre. Emellett a gyerekek egy másik csoportja azonnal, tehát 7 napos szünet nélkül próbálhatta ki a játékokat, s kíváncsiak voltunk, vajon itt megjelenik-e valamilyen különbség. Azt feltételezzük, hogy a gyermekek egy hét elteltével több részletre fognak emlékezni, ha a "tanító" korábban a saját anyanyelvükön beszélt, ugyanakkor, ha azonnal kipróbálhatják a játékokat, nem lesz különbség.

Az eredmények igazolták a feltételezéseinket: bár nincs nagy különbség, de a gyermekek több részletre emlékeznek egy hét elteltével, amennyiben a tanító személy az anyanyelvükön szólalt meg (anyanyelv esetén átlagosan 66%-ra emlékeztek, míg idegen nyelv esetén 55%). Amennyiben nincs késleltetés, és a játékokat a gyermekek azonnal kipróbálhatják, a bemutató személy által beszélt nyelvnek nincsen hatása: ugyanannyira emlékeznek mindkét esetben. Úgy tűnik tehát, hogy a 4 éves óvodások rugalmasan tanulnak más-más kulturális háttérű személyektől, ám, ha hosszú távú elsajátításról van szó, akkor megjelenik egyfajta szelekció, és több részlet marad meg a saját kultúrájukba tartozó személyek által megosztott információkból.

Szelektív tanulás a társas kategorizáción túl: általános érvényű és kultúraspecifikus információk elsajátítása

Az összefoglalót készítette: Nguyen Shannon
Résztevők: 4 évesek (online)

Megkülönböztethetünk egymástól kultúraspecifikus, konvenció alapú tudásokat, melyek kifejezetten az adott kulturális csoportra vonatkoznak, illetve általános érvényű, és ezáltal kultúrafüggetlen tudásokat is. Ez utóbbiak közé tartozik például annak felismerése, hogy ha egy tárgy forró, akkor az csoporttagságtól függetlenül mindenki számára forró lesz. Ahhoz, hogy a saját kultúránkban érvényes tudásra tegyünk szert, hatékony stratégia lehet, ha figyelembe vesszük a tanítók csoporttagságát, ugyanakkor az adaptív tanuláshoz elengedhetetlen az is, hogy felismerjük azokat a helyzeteket, amikor nem szükséges erre támaszkodnunk.

Jelen kutatásban 4-5 éves gyermekek elsőként két tanítót ismerhettek meg: egyikük a saját csoportjuk tagjaként volt azonosítható, másikuk viszont kívül esett rajta. Ezt követően mindkét modellt láthatták egy általános tudásra épülő és egy szokás alapú, kulturális tudást közvetítő jelenetben, mely során egy tárgyválasztási helyzetet mutattak be (pl. általános érvényű tudás: a tanító poharában lévő innivaló nagyon forró, ezért kiválasztja azt a tárgyat, mellyel képes lehűteni azt; kulturális tudás: a tanító poharában lévő innivaló nagyon ízetlen, ezért kiválasztja azt a tárgyat, amit otthon szoktak használni ilyen esetekben). A kérdésünk az volt, hogy vajon a jelenetekhez tartozó történetet és a tanítók választásait megismerve, azonos helyzetbe kerülve a gyermekek melyik tárgyat választják a kettő közül: figyelembe veszik-e az ismertetett információkat vagy azok nélkül hozzák meg döntésüket.

Azt találtuk, hogy a gyermekek számításba veszik a megfigyelt információk típusát, ennek megfelelően nagyobb mértékben sajátították el a látottakat általános érvényű tudás esetén, szemben a kultúraspecifikus, szokás alapú tartalmakkal. az információ típusa a tanító csoporttagságának hatását is felülírta: legnagyobb arányban a saját csoporttagtól származó általános tudást, majd a csoporton kívüli személy által ismertetett általános tudást tanulták meg a gyermekek, ezt követte a saját csoporttagtól származó kultúraspecifikus tudás, végül pedig legkisebb mértékben a csoporton kívüli tagtól származó kultúraspecifikus tudást sajátították el a résztvevők.

A másokról való tudás frissítése rugalmas

Az összefoglalót készítette: Király Ildikó

Résztvevők: 18 hónaposak, 3 évesek

Képzeljünk el egy hétköznapi szituációt: kávézás közben egy barátunk rámutat a sótartóra, és megkér minket, hogy nyújtsuk oda neki a cukrot. Ez a kérés feltehetően nem fog minket zavarba hozni, egyszerűen odanyújtjuk a cukrot, feltételezván, hogy mindössze összetévesztette a sótartót a cukortartóval. De vajon hasonlóan egyértelmű lenne-e ez a helyzet egy gyermek számára is? Vajon képesek-e a kisgyermekek a kérés valódi tartalmát kikövetkeztetni figyelembe véve mind a kérő szándékát (cukrot tenni a kávéba) és vélekedéseit (a sótartóról azt hiszi, cukor van benne), valamint korábbi tapasztalataikat (például hogy az adott személy egy másik alkalommal sóval vagy cukorral fogyasztotta a kávéját)? A tanulmányban egy olyan kísérleti helyzetet hoztunk létre, amelyben ez a kérdés vizsgálhatóvá vált.

A vizsgálat első fázisában a gyerekek azt látták, ahogy egy kísérletvezető elhelyez két tárgyat egy-egy dobozban. Ezután egy második kísérletvezető lépett a színre, aki kicserélte a dobozok tartalmát. A csere alatt az első kísérletvezető egy napszemüveget viselt, amelyről a kritikus kísérleti helyzetben utólag kiderült, hogy nem lehet rajta átlátni. A kontroll-helyzetekben a szemüvegről vagy már előzetesen tudni lehetett, hogy nem átlátszó vagy utólag azt az információt kapták a gyerekek, hogy a szokványos napszemüvegeknek megfelelően nem akadályozza a látást. A teszhelyzetben a kísérletvezető rámutatott az egyik dobozra, és a gyereket kérte, hogy adja oda a benne található tárgyat. A korábbi kutatási eredményekkel összhangban, mind a fiatalabb, mind az idősebb korosztály képes volt figyelembe venni a kísérletvezető tudását a kérés teljesítésekor, akkor is, ha a kísérletvezető történetesen rosszul tudta, hogy az általa kért tárgy az adott pillanatban hol található. Emellett a 36 hónaposok arra is képesek voltak, hogy felidézzenek korábbi, a kérés szempontjából releváns eseményeket, és ezáltal rugalmasan felül tudták írni saját elképzeléseiket a másik tudására vonatkozóan, viselkedésüket pedig ennek megfelelően alakították.

A másokról való tudás frissítése rugalmas – folytatás

18 hónapos gyerekek ezt a feladatot még nem tudják megoldani, ám ha kicsit könnyítünk azon, mit kell emlékezetben tartani, ők is felül tudják vizsgálni, amit gondolnak egy helyzetben. Az előző vizsgálathoz hasonlóan a felnőtt két új tárgyat rejtett el két különböző dobozban, majd kiment a szobából. Amíg távol volt, a két tárgyat kicserélték. Ezúttal a kisgyermeket kértük meg, hogy vele együtt hívjuk vissza felnőttet, hogy tovább játszanak. Amikor átléptünk a gyerekekkel a szomszédos szobába, a felnőtt vagy egy széken ülve olvasott vagy pedig egy detektív tükör másik oldalán kukucskált, s ekkor a gyermek is észre vehette, hogy azon keresztül a felnőtt mindent láthatott. Visszatérés után a felnőtt kérte a játékot, amit az egyik dobozban helyezett el. Ha nem láthatta a tárgyak áthelyezését, 18 hónaposok a másik dobozból adták oda a tárgyat, ám ha közben a tükrön keresztül láthatta, mi zajlik amíg távol van, abból a dobozból adták neki a tárgyat a gyerekek, amelyikre mutatott.

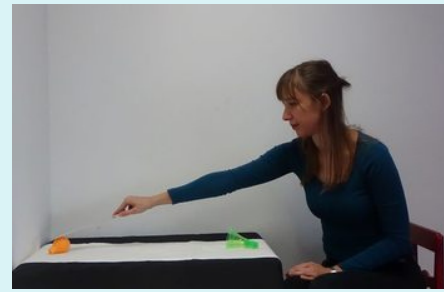
Ezek az eredmények rávilágítanak, hogy a gyerekek már egészen fiatal korban rendelkeznek olyan mechanizmusokkal, amelyek nemcsak azt teszik lehetővé számukra, hogy folyamatosan monitorozzák, mások milyen információ birtokában lehetnek, de emellett képessé válnak korábbi benyomásaik felülírására, amely által ezáltal hatékonyan mozoghatnak rendkívül komplex társas interakciókban is.

Gondoljuk csak át, mi is történt múltkor! – 2 és 3 éves gyerekek emlékezeti fejlődése

Az összefoglalót készítette: Liszkai-Peres Krisztina

Résztvevők: 2 és 3 évesek

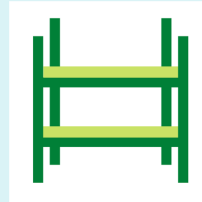
Kutatásunkban azt vizsgáltuk, hogy 2, illetve 3 éves gyerekek mire emlékeznek egy-egy eseményből. Csak azt jegyzik meg, ami a céljaik elérése szempontjából fontos volt vagy olyan részleteket is, aminek az adott helyzetben nem igazán volt jelentősége?

A kérdésünk megválaszolására egy két alkalomból álló tesztet találtunk ki, az alkalmak közt egy hét telt el. Első alkalommal a kutatásvezető megmutatta a gyerekeknek hogyan lehet két részből álló játékokat összerakni (egy dudát, egy propellert és egy golyót). A bemutatóban volt egy felesleges lépés is: a kéztávolságra levő második részt a kutató egy fakanál segítségével húzta magához ahelyett, hogy egyszerűen megfogta volna. A bemutató után a kutató arra biztatta a gyerekeket, hogy ők is játszanak a játékokkal. A gyerekek 67%-a egyáltalán nem használta a játékok eléréséhez a fakanalat, 22%-a pedig csak egy-egy játéknál. A gyerekek nagy része tehát ügyesen felismerte, hogy az eszközre semmi szükség és nem is használták azt. Egy hét múlva változott a helyzet, most már olyan távolra kerültek a játékok, hogy csak a fakanállal lehetett elérni őket. Mivel a kutató a második alkalommal már nem mutatta meg a fakanál használatát, a gyerekek egyedül úgy tudták megoldani a feladatot, ha visszaemlékeztek a korábbi alkalomra. Ez nagyjából a gyerekek felének (56%) sikerült, viszont a többiek úgy tűnik, elfelejtették, hogy az eszközt a saját javukra tudnák fordítani. Mindebből arra következtetünk, hogy a gyerekek 2 éves korban még nem eseményekre emlékeznek, hanem sokkal inkább célirányos cselekvésekre, forgatókönyvekre („hogyan kell megcsinálni” ahelyett, hogy „mi történt”).

A kutatást 3-4 év közötti gyermekekkel is elvégeztük. Itt azt az eredményt kaptuk, hogy ebben az életkorban a gyerekek első alkalommal, mikor felesleges az eszköz, nem utánozzák a kísérletvezetőt, helyette az esetek 93%-ban a kezükkel nyúlnak a játékért. Ugyanakkor a második alkalommal az esetek 85%-ban képesek voltak felidézni, hogy az eszköz a hasznukra is lehet. Mindez azt jelenti, hogy 3-4 év között a gyerekek emlékezete már jóval rugalmasabb, és olyan részletet is elő tudnak hívni, aminek korábban nem volt jelentősége.

Online térben is érezhetjük magunkat egyedül – és másként is viselkedünk

Az összefoglalót készítette: Schvajda Réka
Résztevők: 3 évesek (online és a laborban)

A figyelő szemek hatás (angolul: watching eyes-effect) szerint az emberek hajlamosak kedvesebbek és nagylelkűbbek lenni másokkal, amennyiben arra utaló jeleket érzékelnek, hogy mások láthatják őket. Ennek alapja, hogy viselkedésünk alapján megítélhetők vagyunk és próbálunk másokban pozitív képet kialakítani magunkról. Érdekes módon az emberek olyannyira érzékenyek a társas jelzésekre, hogy ezt a hatást, és így a proszociális viselkedést, már szemeket ábrázoló kép is kiválthatja.

Jelen vizsgálatban 3-4 éves gyermekek vettek részt, akik véletlenszerűen három különböző csoportba kerülhettek be. A vizsgálat első részében a gyermekeknek mindhárom csoportban néhány egyszerű kérdést tett fel a vizsgálatvezető. A gyerekek egy csoportja nyitott szemekkel kapcsolatos kérdésekre felelt, egy másik csoportja csukott szemekkel kapcsolatosakra és egy harmadik csoport pedig virágokkal kapcsolatos kérdéseket kapott. Ezt követően, az online verzióban, a résztvevők egy macis játékot tanultak meg, mely során két polcra tudtak "felrakni" macikat. Miután kipróbálták, az egyik polc az övék lett, a másik polc pedig egy nem jelenlévő másik gyermeké. A gyermekek ezt követően négy macit oszthattak szét saját maguk és társuk között. Ahány macit a saját polcukra helyeztek, annyszor volt lehetőségük a későbbiekben egy rövid animációt megnézni egy kis hörcsögről, illetve a kísérletvezető elmondta, hogy ahányat a másik gyermeknek adnak, annyszor ő is megnézheti majd ezt. A gyermekeket ekkor magukra hagyták, és ők szétosztották a macikat, miközben a képernyő közepén vagy egy nyitott szempár, vagy egy csukott szempár, vagy virágok jelentek meg.

A kutatás laboros verziójának adatgyűjtése még továbbra is folyamatban van. Az online kutatás eredményei szerint a csukott szemek jelenlétében a gyermekek kevésbé voltak hajlamosak a másik gyermeknek macit ajándékozni, illetve átlagosan ebben a csoportban adták a legkevesebb számú macit társuknak. Ezzel szemben a nyitott szemek és a virágok jelenlétében a gyermekek nagylelkűbben osztozkodtak társukkal. Összességében tehát elmondható, hogy a 3-4 éves gyermekek a csukott szemek jelenlétében kevésbé voltak adakozók a másik gyermek irányába.

A másik perspektívájának felvétele is gyors már gyerekeknél

Az összefoglalót készítette: Király Ildikó

Résztvevők: 8 évesek

Vajon a társak tudására vonatkozó vélekedésünk milyen mélyen szól bele a másokkal zajló interakciókba? Egyik tanulmányunkban arra kerestünk bizonyítékot, hogy a társas kategorizáció, a másik tudás alapján történő csoportba sorolása hatással van-e arra, milyen gyorsan és spontán vagyunk képesek felmérni, hogy ő mit lát, illetve mit észlel egy-egy helyzetben. Leginkább akkor fontos ez, ha az, amit tapasztal, eltér attól, amit mi magunk tapasztalunk. Ezt a vizsgálatot 8 éves gyerekekkel folytattuk, mert szükség volt a feladat megértéséhez arra, hogy már biztosan tudják kezelni a számokat és a számok neveit. Egyszerű feladatuk volt, el kellett dönteniük, hogy a számnév, amit hallanak, ugyanaz-e mint a szám, amit látnak.

A feladat roppant egyszerű: a résztvevők egy monitor képernyőjén váltakozva 0, 8, 6 és 9-es számokat láttak. A résztvevők eközben számneveket hallottak, és a feladat annyi volt, hogy gombnyomással kellett jelezni, hogy a hallott és a látott szám megegyezik-e egymással. Az esetek egy részében ült velük szemben valaki, aki szintén ugyanezt a feladatot végezte, míg a feladat egy másik részében egyedül voltak. Vegyük észre, hogy ha mi 8-ast látunk, akkor az a velünk szemben ülőnek is ugyanazt a számot jelenti, ám ha mi 6-ost látunk, a velünk szemben ülő számára ez a jel más jelentéssel fog bírni: számára 9-esként látszik. Ebben a helyzetben azt tudjuk feltárni, hogy egy ilyen egyszerű döntési feladatban a megfigyelő hezitál-e, lassabb-e akkor, amikor a másiknak ez a jel mást jelent. Korábbi vizsgálataink igazolták, hogy már 8 évesek is olvassák a másik perspektíváját, ami tetten érhető abban, hogy a fenti helyzetekben, amikor a másiknak eltérő jelentésben tűnik fel a szimbólum, lelassulnak. Ebben a vizsgálatban tovább szeretnénk volna mélyíteni ismereteinket, és arra voltunk kíváncsiak, hogy a másik perspektívájának felvételét befolyásolja-e, hogy a résztvevők milyen tudásbázist feltételeznek a másik személy oldalán, vagy önmagában egy közös csoporthoz tartozás befolyásolja-e viselkedésüket.

A másik perspektívájának felvétele is gyors már gyerekeknél – folytatás

Az egyik csoportunkban a már bemutatott vizsgálatot saját osztálytársaikkal végezték a gyerekek, ahol a másik gyerek velük vagy egy osztályba járt vagy nem, tehát a csoporthoz tartozás itt véletlenszerű, azaz minimális volt (minimális csoporthovatartozás). A másik csoportban pedig azzal a személlyel, akivel együtt oldották meg a feladatot, vagy osztoztak a kulturális csoporttagságukon, azaz ugyanazon az anyanyelven beszéltek, vagy a partner egy külső csoport tagja volt, amire az akcentusából következtethettek (kulturális csoporton alapuló csoporthovatartozás). Míg a spontán perspektíva felvételét a minimális csoporttagság nem befolyásolta, addig az akcentus gyengítette azt. Tehát a gyerekek döntései nem lassultak, ha a másik személy egy másik kultúrába tartozott. Ezek az eredmények arra a következtetésre vezettek bennünket, hogy a társas kategóriák, amelyek a partner tudását jelzik, szerepet játszanak mások vélekedésének olvasásában.

Perspektíva felvétel egy másik kultúrában

Az összefoglalót készítette: Oláh Kata

Résztvevők: 8 évesek

Emberként az elmeolvasási képességünk (ld. *Smarties* vizsgálat leírása) olyan hatékonyan működik, hogy gyakran erőfeszítés nélkül, spontán módon ráhangolódunk a másik személyre, és elménkben a valóságot nem csak a saját, hanem a másik szempontjából is leképezzük. Ezt a képességünket a laborunkban korábban végzett vizsgálatok kimutatták mind felnőttek, mind gyermekek esetében. Egy újabb kutatásunk pedig azt mutatja, hogy ez a ráhangolódás markánsabban jelenik meg akkor, ha a szociális partner a saját kulturális csoportunk tagja (ld. *A másik perspektívájának felvétele is gyors már gyerekeknél* összefoglalónk). A jelenlegi vizsgálatban arra voltunk kíváncsiak, hogy ez a jelenség mennyire tekinthető univerzálisnak, vajon ugyanaz figyelhető-e meg egy, a mienktől jelentősen eltérő kultúrában is?

Ennek érdekében 8 éves indonéz gyerekek körében végeztünk kutatást. Az 58 résztvevő közül 20-an egy indonéz anyanyelvi vizsgálatvezető, 21-en egy indonéz nyelvet magyar akcentussal beszélővel (kulturális csoporton alapuló csoport-hovatartozás) végeztek el egy feladatot, 17 gyermek pedig egy osztálytársával vett részt a kutatásban (minimális csoport-hovatartozás). A résztvevők ugyanazt a feladatot kapták, mint ami a *A másik perspektívájának felvétele is gyors már gyerekeknél* című összefoglalónkban is olvasható. A feladatot a vizsgálat egy részében mindenki egyedül végezte, míg egy másik részében a partnerrel egyidejűleg.

Azt várjuk, hogy amennyiben valaki a másik perspektíváját is automatikus leképezi az elméjében, akkor a közös feladatvégzés esetén az aszimmetrikus (6-9) számok feldolgozása nehezebb, így lassabban reagálnak azokra. Míg a magyar gyermekek esetén ez a hatás megfigyelhető volt akkor, amikor egy azonos anyanyelvi felnőttel vettek részt a kutatásban, de olyankor nem, amikor a partner idegen nyelven beszélt, az indonéz gyerekeknél csak akkor találtuk meg ezt a hatást, amikor egy osztálytársukkal végezték a vizsgálatot. Ebből arra következtethetünk, hogy az indonéz gyermekek esetében a közelséget (és ezáltal a spontán ráhangolódást) jobban befolyásolja a szociális partner életkora, mint egyéb tényezők, míg a magyar mintán inkább a kulturális különbségeknek volt nagyobb szerepe. Ennek oka feltehetően abban keresendő, hogy az egyes társadalmakban eltérő lehet, hogy hogyan tekintenek a felnőttek és gyerekek közti különbségekre (pl. autoritás szempontjából).

Mi van a dobozban? – *Smarties*-vizsgálat

Az összefoglalót készítette: Oláh Kata

Résztvevők: 4 évesek

Annak, hogy hatékonyan tudunk kommunikálni és más interakciókat folytatni embertársainkkal alapvető feltétele, hogy képesek vagyunk mások érzéseiről, gondolatairól, vágyairól és más pszichés állapotaikról gondolkodni. Ez a képesség az embernél egyedülálló módon fejlett, és a kisgyermek is már igen korán mutatják ennek jeleit. A jelenlegi kutatásban arra voltunk kíváncsiak, hogy ezt a képességünket befolyásolja-e, hogy az a személy, akinek a gondolataira épp következtetni próbálunk, a saját kulturális csoportunk tagja-e. A kulturális hasonlóság ugyanis bizonyos esetekben hátráltathatja is az elmeolvasási képességet, mivel a hasonlóság észlelése vezethet ahhoz, hogy saját gondolatainkat kiterjesszük a másokra is (pl. amikor átnyújtom a pénztárnál a bankkártyámat, automatikusan feltételezem, hogy a számomra egyébként ismeretlen pénztáros ugyanolyan ismeretekkel rendelkezik a bankkártyákról, mint én). Ez a stratégia pedig hibákhoz vezet olyan esetekben, amikor a másik személy tudása, érzései, stb. eltérnek a sajátunktól.

A kutatás során egy ún. „téves vélekedés tesztet” használtunk, amelyben a gyerekeknek először megmutatunk egy dobozt, amelyre dobókockák képét ragasztottuk. Majd megmutatjuk, hogy a dobozban valójában ceruzák vannak. Ezután megkérdezzük a gyermekektől, hogy vajon egy személy, akit korábban egy videón láttak, mit gondolhat a doboz tartalmáról. A kutatás fő változója az volt, hogy a vizsgálat elején videón keresztül bemutatott személy magyarul vagy németül mutatkozott-e be a gyermeknek. A kutatásban 80 4 éves gyermek vett részt, felük a magyar változatát, míg másik felük a német változatot látta, és arra voltunk kíváncsiak, hogy melyik csoportban tudnak sikerebben téves vélekedéseket tulajdonítani az illetőnek (vagyis helyesen úgy válaszolni, hogy a videón szereplő személy feltehetően azt hiszi, hogy dobókocka van a dobozban). Eredményeink alapján valamivel többen (16 vs. 12) válaszoltak helyesen a német nyelvű modell esetében, azonban ez a különbség statisztikailag nem szignifikáns, így nem állíthatjuk, hogy a kulturális csoporttagság egyértelműen befolyásolná a téves vélekedés tulajdonítást.

Hogyan jelenik meg a kulturális tudással kapcsolatos elvárás mások viselkedésének értelmezésében?

Az összefoglalót készítette: Zsoldos Rebeka
Résztevők: felnőttek

Egy adott közösség tagjai osztoznak a világgal, közösséggel kapcsolatos tudáscsomagon (ide tartozik például a tárgyhasználat, normák, szabályok ismerete). Az emberek továbbá azt is elvárják, hogy a társaik ne csak ismerjék, hanem kövessék is ezeket a szabályokat. Például, képzeljük csak el azt, hogy mennyire furcsa lehet az számunkra, ha valaki a közösségünkben az ollót étel szeletelésére alkalmazza papír vágása helyett, ám nem feltétlenül lepődünk meg, ha egy másik országból való személy tőlünk eltérően használja az ollót.

Kutatásunkban azt vizsgáltuk, hogy ezek az elvárások hogyan jelennek meg olyan komplex helyzetekben, amikor felnőtteknek kell a másik viselkedését értelmezni. Ennek vizsgálatához magyar anyanyelvű felnőttek hétköznapi történeteket olvastak, amelyekben a főszereplő vagy Magyarországról, vagy egy másik országból származott. A történetek során a főszereplő – véletlenül – egy normát nem tartott be (pl.: tegezte az időseket, nem adta át a helyét a buszon, fehér ruhába ment vendégként az esküvőre), amivel megbánthatott másokat. Azt feltételeztük, hogy a vizsgálatunkban résztvevők a szituáción belül megjelenő információkat (szándékosság, vagy a szituáció következménye) csoport-hovatartozástól függetlenül felhasználják a főszereplő viselkedésének értelmezése során, míg a szituáción túlmutató információk (a betartandó norma megsértése, annak ismerete) felhasználását befolyásolja a főszereplő csoport-hovatartozása, vagyis inkább akkor fogják felhasználni a másik viselkedésének értelmezéséhez, amikor a csoportjukba tartozik.

Eredményeink igazolták a feltételezésünket. Ezekből arra lehet következtetni, hogy a társaink csoportokba sorolásának az egyik funkciója az, hogy következtetéseket vonjunk le az ő tudásukról, melyet felhasználunk arra, hogy mindennapjainkban hatékonyan és gördülékenyen lépjünk interakcióba közösségünk tagjaival. A másik közösségbe tartozó személyekkel való interakciók pedig pont azért lehetnek nehézkesek vagy nehezebben értelmezhetők, mivel nincs hozzáférésünk azokhoz a normákhoz, ismeretekhez, amelyek az ő viselkedésüket vezérik.

Köszönjük!

ELTE
Babalabor